

Viholliskuva ja rajan ylitykset L. Valakiven Tarsa-kirjoissa

Ismo Björn

Kuka?

Joku värähtävä ääni kuiskasi:

Hän on Tarsa, – karhumies.

Tarzan, apinoiden kuningas, on englantilaissyntyinen apinan kasvatti, mutta Tarsa, Suomen Tarzan, on Karjalan karhun kasvattama mies, Suomen armeijan eversti Turma, lisänimeltään Karhumies. Jääkärieverstiluutnantti Lahja Valakiven luoma Tarsa seikkailee neljässä vuosina 1940 ja 1941 julkaistussa romaanissa. Tarsa-sarjan aloittaa romaani *Karhumies Tarsa*, jota seuraavat tarinat *Tarsa Hyrsylän mutkassa* ja *Tarsan kuudes kolonna*. Neljäs kirja on nimeltään *Tarsa ja pakoluolan salaisuus*. Kukin niistä on oma tarinansa, mutta kirjat muodostavat jatkuvajuonisen romaanisarjan. Tarsa-sarja lienee jäänyt kesken, sillä Tarsan ja hänen perheensä kohtalot jäävät avoimiksi. Tarsa-kirjat oli tarkoitettu erityisesti nuorille pojille, joille Valakivi halusi kertoa, että Suomi ja erityisesti Suur-Suomi oli seikkailujen maa, jossa riitti villieläimiä, muita vaaroja ja alkuasukkaita aivan kuten Tarzanin viidakossa. Tarsa-kirjojen mainostettiin olevan sekä humoristisia että jännittäviä. ”Sukkelat sanakäänteet säästävät äärimmäistä jännitystä”, kertoo talvisota-aikaan sijoittuvan *Tarsan kuudes kolonna* -romaanin takakannen teksti. Etenkin sidottujen Tarsa-kirjojen etukannet olivat silkkaa neuvostovastaista propagandaa.

Valakiven Tarsa-kirjoista on luettavissa tapahtumahistorian päivätaso, jota jäsentävät nopeat tapahtumasarjat, talvisodan puhkeaminen, sotatapahtumat ja rauha, sekä niiden aiheuttamat poliittiset ja yhteiskunnalliset muutokset. Kirjoissa on kuitenkin mukana myös ajallisia syvärakenteita ja pidempää kulttuurihistorian kaarta. Tarsa-kirjat on liitettävä jatkoksi 1920- ja 1930-lukujen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Kirjallisuutta käytettiin maailmasotien välisessä Suomessa patriotismin ja nationalismiin rakentamiseen sekä valtion ja johtavan ryhmän oikeutuksien lisäämiseen ihmisten mielissä. Valakivi oli jääkäriliikkeeseen osallistunut, Saksan itärintamalla ja Suomen sisällissodassa taistellut ammattisotilas, joka kirjoitti novelleihinsa, näytelmiinsä ja romaaneihinsa kokemusmaailmaansa ja tulkintaansa elämästään. Tarsa-kirjoja voi siis lukea eräänlaisina historiallisina lähteinä.

L. Valakivi – sotilas ja kirjailija

Lahja Valakivi, alkuperäiseltä nimeltään Lahja Johannes Aalto, oli kirjoittava sotilas. Hän syntyi Iitissä 29.8.1892. Lahja Aalto pääsi ylioppilaaksi Iisalmen yhteiskoulusta 1912, jonka jälkeen hän lähti Helsingin yliopistoon opiskelemaan fysikaalis-matemaattisia aineita, mutta vaihtoi jo yhden lukukauden jälkeen metsätieteisiin. Aalto sai savolaisessa osakunnassa kansallisen herätyksen ja matkusti jääkärikoulutukseen Saksaan 1915. Metsänhoitajan tutkinnosta jäi puuttumaan vain lopputyö. Hän osallistui asemasotaan Riian edustalla, Kuurinmaalla, ja Riianlahdella sekä Aa-joen talvitaisteluun. Samoissa taisteluissa oli mukana muun muassa legendaarinen Nikke Pärmä. Aalto ylennettiin ryhmänjohtajaksi (Gewehrführer), ja hän sai määräyksen Libaun sotakoulun A-kurssille. Aallon kirjallinen lahjakkuus havaittiin jo jääkärikoulutuksessa, ja hän oli mukana laatimassa Suomalaista sotilaskäsikirjaa (IV osa) ja pikakivääriohjesääntöä.

Aalto palasi jääkäreiden pääjoukon mukana Vaasaan, valkoiseen armeijaan hän astui luutnanttina. Aalto oli konekiväärikomppanian joukkueenjohtaja ja mukana esimerkiksi verisessä Raudun taistelussa, jossa valkoisia suomalaisia vastassa oli punaisten lisäksi suuri määrä venäläisiä sotilaita. Sodan jälkeen ylennykset seurasivat virkojen mukana: jääkärikapteeni 1919, jääkärimajuri 1924 ja jääkärieverstiluutnantti 1927. Kirjalliset tehtävät veivät alati enemmän aikaa. Filmikäsitkirjoitusluonnos *Muurmannin pakolaisiin* oli valmistunut Suomifilmille 1926, jonka jälkeen Aalto määrättiin suunnittelemaan amerikkalaisille suunnattua propagandaelokuvaa *Suomen armeija*. Sukunimi muuttui Valakiveksi 1930-luvun alussa. Aalto erosi armeijan palveluksesta 1934, minkä jälkeen hän toimi kanslistina pääesikunnassa ja jatkoi kirjoittamista.

Talvisodan hän aloitti Jyväskylään sijoitetun jalkaväkirykmentti 68:n ensimmäisen pataljoonan komentajana. Valakivi ei osallistunut varsinaisiin sotatoimiin, sillä hänet siirrettiin jo 3.1.1940 toimistoupseeriksi Helsingin suojeluskuntapiiriin, jossa hän toimi myös välirauhan aikana. Jatkosodassa Valakivi palveli koulutusupseerina ja päällikkönä eri jalkaväen koulutuskeskuksissa. Sodan jälkeen hän oli Tuusulan sotilaspäivien huoltoupseerina, kunnes jäi puolustusvoimista lopullisesti eläkkeelle 1946. Sittenkin Valakivi toimi kaksi vuotta vapaana kirjailijana Hyvinkäällä, jonka jälkeen hän muutti opettajaksi Merikarvialle. Kirjallinen työ jatkui keskeytyksettä.

Valakivi oli aikakautensa ilmiö – sanan ja miekan mies kirjailija Kyösti Wilkunan tapaan. Samaan ryhmään lukeutuivat Arno Somersalo, Kaarlo Kurko, Artturi Leinonen sekä Eino Railo. Eri sotiin osallistuneiden miesten yhteiseen taustaan kuuluivat erilaisten kärsimysten kokemukset, kuten haavat, pelot ja koettelemukset, mutta sota oli johtanut heidän kohdallaan myös henkisiin muutoksiin. Sodan kokeneiden miesten teksteissä elää vahvana toveruuden kokemus. Maskuliinisuus ja miehinen toiminta saavat korostuneen roolin.

Tarsa – suomalainen Tarzan

Valakivi tunnetaan ennen kaikkea Tarsa-sarjasta. Hän siirsi Edgar Rice Burroughsin luoman Tarzan-hahmon lähes sellaisenaan Kongosta Karjalaan, Afrikan viidakosta Suomen ja Venäjän rajan erämaahan ja muokkasi tarinaa pohjoisen oloihin. Tarzan oli sivistynyt, jalo villi; Tarsa pikemminkin kultivoitunut barbaari. Valakivi oli Tarzanit lukenut ja elokuvat nähnyt tuhansien muiden suomalaisten tapaan. Ensimmäinen Tarzan-kertomus ilmestyi amerikkalaisessa aikakauslehdessä 1912, kirjana se julkaistiin 1914. Ensimmäinen Tarzan-elokuva ilmestyi

1918. Kaikkiaan Burroughs kirjoitti yli 20 Tarzan-aiheista romaania. Tarkkaa lukumäärää ei tiedetä, sillä osa romaaneista jäi kesken, ja osan kirjoittivat jotkut muut loppuun. *Tarzan, apinain kuningas* ilmestyi suomeksi 1921. Kustantajana oli Karisto, aivan kuten sittemmin Valakiven Tarsa-kirjoissa. Tarzan oli Suomessa menestys. Myyntiä lisäsivät 1923 valkokankaalle tuotu mykkäelokuva ja sitten Hollywoodin äänielokuvat. Tarzania käännettiin yli 30 kielelle ja Tarzanista tuli kaikkien tuntema tuote.

Suomalaisen Tarzan -hahmon –Tarsan – kasvattiäiti ei ollut ihmisapina, vaan karhu, Suomen metsien kookkain kädellinen nisäkäs. Murja-niminen karhuemo löysi metsästä pienen parkuvan ihmispennun, sääli lapsen kitinää ja retuutti hänet Hiidenvuoren kupeella olevaan pesäänsä. Karhunpesässä Tarsa oli talvehtinut, karhunmaidolla elänyt ja pennuntarriesten kanssa rinnustellut. Karhuveljistä Tarsa-kirjoissa esiintyy Kööri, yksinkertaisuudessaan hie-man humoristinen hahmo. Kööri – Suomen Cheetah – on perso hunajalle ja viinalle. Kirjassa *Tarsa Hyrsylän mutkassa* Kööri juo itsensä humalaan.

Murja-emo risti löytölapsensa Tarsaksi. Tarsa puhui eläinten kieltä ja pystyi keskustelemaan ainakin karhujen ja susien kanssa. Tarzan puhui ihmisapinoiden kieltä mangania. Valakivi ei lähtenyt rakentamaan omaa kieltä, kuten Burroughs. Tarzan oppi kielen puumajasta löytämistään kirjoista. Elokuviissa hänet opettaa puhumaan Jane. Tarsalle ihmiskielen opetti Musta Leena, noita-akka, jonka tönö oli Hiidenvuoren toisella juurella, ja jonka luona Tarsa vartuttuaan paljon eleli. Karhujen painuessa talviunille lähti Tarsa Musta Leenan luo, mutta keväisin, ensimmäisten pälvien ilmestyessä muuttui Tarsa karhuksi jälleen ja lähti luontoon. Musta Leena oli Tarsan tietolähde ja portti ihmisten maailmaan ja Tarsan menneisyyteen. Musta Leena puhui paljon – ja salasi paljon, vihjaa Valakivi heti romaanisarjan alussa. Tarsa itse pohti Tarzanin tapaan olemistaan: kuka hän oikeastaan oli, kuuluiko hän eläin- vai ihmisluokkaan? Ihmisveren perintö määräsi pohjasävyin, mutta karhunmaito antoi myös vahvan laadun. Eläimet kai pitivät häntä enemmän ihmisenä. Ihmiset – no niin, eipä tiedä, ajatteli Tarsa.

Tarzanin tapaan myös Tarsan tausta oli aatelinen. Tarzan oli Greystoken varakreivi, Tarsa puolestaan Harmajan kartanon perillinen, soturi ja aatelismies. Sekä Tarzan että Tarsa olivat everstejä. Kirjasarjan toisessa osassa *Tarsa Hyrsylänmutkassa* Tarsa hylkää aatelistarvonsa, ilmoittaa olevansa suvun uusi vesa ja ottavansa nimekseen Tarsa Karhumies.

Tarsa on komea noin 30-vuotias mies, metsänjumalan kaltainen olento, kirjoittaa Valakivi. Ihmisseurassa hän on juron vaitelias, mutta yksin ollessaan hän mielellään puhelee. Tarsa vihaa ihmisiä, tai melkein kaikkia. Mutta niinhän ihmiset yleensä, hymähtää Tarsa itse. Valakivi liittää Tarsaan topeliaanisia suomalaisen miehen ihanteita, joihin kuuluivat vähäpuheisuus ja jurous. Omaakuvaansa ei Valakivi Tarsassa nähnyt, sillä Valakivi oli 164 cm pitkä ja painoa oli Tarsan kirjoittamisen aikaan vain hieman yli 60 kiloa.

Tarsa viihtyy Tarzanin tapaan alasti. Vaatetuksena hänellä ovat hurstiset alusvaatteet ja niiden päällä lammasnahkaiset housut, joista yläosasta villa on poistettu, mutta povesta alaspäin se on jätetty säärystimiksi. Matkalaukkuna on tuohikontti ja aseena hirvensarvikahvainen puukko. Tarsan petinä on matala, leveä honkalavitsa, jossa on pelkkää karhunsammalta pehmikkeenä. Peitonona hän käyttää lammasnahkaa. Tarsa nukkuu aina alasti ja vieraspaikossa ilman patjoja, pelkällä lakanalla.

Aamukylpyyn hän käyttää joko useita sangollisia jääkylmää vettä tai piehtaroi lumessa. Illan päättävät tulenpalavat löylyt ja sen päälle vielä kylmä suihku, uinti tai hanki. Hammas-harjan sijaan Tarsa hoitaa hampaansa pärekatonnauoilla, joita hän puree poikki. Aamukahvin virkaa hoitivat nauris ja hunaja. Kahvin tai muiden kiihotusjuomien tuoksut saavat hänet

päristelemään metsäneläimen tavoin. Tarsa-kirjat rinnastuvat väistämättä aikakautensa sotilaskirjallisuuteen, jossa miesruumis ja kyky sietää pitkäkestoista räsitusta ovat korostetussa asemassa. Kivun kestäminen esitetään Tarsa-kirjoissa suomalaiskansallisena hyveenä. Sotienvälisessä Suomessa ihanteelliseen suomalaisuuteen kuului vahva ruumiillisuus ja protestanttis-moraalinen itsekuri. Tarsa ei heilu liaaneissa kuten Tarzan, mutta hän liikkuu ketterästi puiden latvuksissa. Voimistellessaan Tarsa huojuttaa puita puolelta toiselle. Rekkivoimistelun sijaan hän voimailee pystytangon varassa. Tarsa-huuto ei ollut huuto vaan vihellys. Tarsa nousee mättäälle, levittää käsivartensa, mäiskäyttää kämmenet vastatusten, toistaa saman uudelleen, kohottaa päänsä takakenoon ja viheltää: ”...ja syyseseisen aamuilman halkaisi selkäpiitä karmaiseva, pitkä vihellys, hyytäen veren suonissa niiltä, jotka sen kuulivat”.

Ihmismaailma tuntee Tarsan nimellä eversti Jonni Turma. Kerran eräässä hienossa seurassa joku naishenkilö oli epähienosti pyrkinyt utelemaan eversti Turmalta hänen suvustaan. Turma oli yhtä epäasiallisesti murahtanut: karhu on äitini ja noita-akka isäni.

Karjalainen Varja – Suomen Jane

Valakivi siirsi Tarzanin hahmon Suomeen – ensin erämaahan, mutta sieltä edelleen armeijaan, jonne Tarsa joutui vahingossa. Häntä olivat käyneet kiinnostamaan miesjoukon touhut.

L. Valakiven ensimmäisen Tarsa-kirjan, Karhumies Tarsa, seikkailuromaani (Karisto 1940) siistitty, toisen painoksen kansi.

Kyseessä oli kutsuntatilaisuus. Kirjuri kuuli nimen Tarsa väärin ja kirjasi hänet Turmaksiksi. Etunimen Jonni antoi kutsunnan päällikkö, joka oli kiinnittänyt huomionsa Tarsan uljaaseen ulkomuotoon. Valakiven ajan aatemaailmassa maskuliinisuus, suomalaisuus ja militarismi yhdistyivät. Kansallis-isänmaallinen ideologia piti armeijaa keskeisenä kansakunnan edun turvaajana. Maavoimiin joutunut Tarsa yleni upseeriksi voitettuaan käsin ilmassa vihollisen pommikoneen. Alkuperäinen Tarzan kukisti kauhistuttavan Terkozoin ja voitti Janen. Tarsa puolestaan päihitti lentokoneen ja valloitti samalla Varjan, tulevan vaimonsa: ”Tyttö lennähtää voimamiehen kaulaan, varoituksetta suutelee häntä rajusti, peräytyy askelen verran, katsoo loistavin silmin ja ääni kiihkosta värähtäen sanoo: Minä näin kaikki. Te ... te lentävä sodanjumala”.

Varja Manttali – Suomen Jane – on silmää hivelevä ilmestys, vaalea kaunotar. Soikeiden kasvojen hipiä on raikkaan vaalea, ja kultaan vivahtava hiusten väri korostaa lisää hänen vaaleata kauneuttaan. Varja on karjalainen. Joku muualta Suomesta tulleista esiäideistä oli tuonut sukuun vaalean värin. Silmät taas ovat isän perintöä ruskeat ja niiden yllä kaartuvien kulmakarvojen sävy hiusten kultaa hieman tummempi. Solakka, notkea vartalo ja askelten varmuus kertovat kehitysvuosien ruumiinkulttuurille omistetuista harrastuksista. Hän on kaikki katseet puoleensa vetävä neitonen, seurapiirien loistavista tähdistä ehdoton ykkönen. Varjan pukeutumistyylistä kertoo kirjan *Karhumies Tarsa* kuvaus: ”Hänen ihanteellisen sopusuhtaiselle, notkealle varrelleen antoi kuosikas, sammalenvihreä metsästyspuku viehättävän värityksen: asuun kuuluivat myös ruskeat saappaat ja hopeahelähtäiset kannukset. Silmänpistävän reippaaseen olemukseen siro metsästyskivääri näytti sopivan luonnostaan”. Varja on ulkoisesti ilmetty Jane, vain aseiden käyttö tekee poikkeuksen. Tarzan-kirjoissa ase ei useinkaan sovi naisen käteen.

Tarsalle Varja on elämän johtotähti. Hän kuvailee morsiantaan kauniiksi tai ihanaksi morsiameksi. Yleensäkin Tarsa-romaanien naiset ovat hyvin kauniita. Milloin pelissä on nainen, Tarsa tuntee jonkinlaista avuttomuutta – oli nainen kuka tahansa ja missä osassa tahansa. Varjan isä eli Tarsan appi T. Manttali on Helsinkiin muuttanut karjalainen liikemies. Tarsan anopin etunimi Alice viittaa suomenruotsalaiseen tai ulkomaalaiseen sukuun. Manttaleiden viehättävä talo sijaitsee lähellä Kaivopuistoa.

Varja odottaa kahdessa ensimmäisessä romaanissa häitä, sillä Tarsan vaimona hän pääsisi takaisin kauniiseen Karjalaan, laulujen ja kanteleen maille, kuten Valakivi Karjalaa varsin perinteikkäästi luonnehtii. Kolmannessa romaanissa vietettävät häät keskeytyvät venäläisten hyökkäykseen. Romaanin lopussa Varja kaapataan, eikä häntä neljännessä romaanissa mainita enää nimeltä, ainoastaan kerrotaan Tarsan olevan naimissa. Varja on metaforinen Karjala, jonka Tarsa eli Suomi menettää.

Suur-Suomen sankari

Varjan ohella myös Harmajan kartanolla on Tarsa-kirjoissa voimakas symbolinen merkitys. Kartanoa havittelevat monet ja sinne haluaa moni. Harmaja on Suomi, jonne Tarsan perhe, metaforinen Suomen suku, pyrkii palaamaan. Todisteita Tarsan omistusoikeudesta Harmajaan vahvistetaan kahdessa ensimmäisessä kirjassa. Valakivi liittyy kartanoon vahvan maanpuolustuksellisen leiman. Kartano oli seissyt itäisen Karjalan lukkona vuosisatoja, kuten Suomi läntisen Euroopan turvana. Kartanon historia on verinen. Kartanon maista olivat ensin taistelleet sen alkuperäinen omistajasuku nimeltään Niko ja sen kuninkaalta läänitykseksi saanut kaukaisilta mailta saapunut sotarisuku, jonka kuningas palveluksistaan

oli aateloitunut. Vähitellen sukujen keskinäinen vihanpito oli lakannut ja Harmajan viimeinen nuori herra oli ottanut vaimokseen Nikojen suvun tyttären. Kauan ei onnea ollut kestänyt, sillä sukujen yhteinen vainolainen oli tullut idästä laumoineen. Harmajassa taisteltiin, mutta vihollisen ylivoima oli hirvuihin. Nuori herra oli ottanut vaimonsa ja lapsensa rekeen ja yritti pelastua metsään. He olivat kadonneet jäljettömiin, mutta Niko-suvun päämies asui tilan mailla edelleen metsänvartijana.

Sukujen taistelu Harmajan maista on metafora ruotsalaisten ja suomalaisten taistelusta. Kahdesta kielestä ja kulttuurista rakentuu lopulta yksi Suomi, kuten Topelius oli määritellyt. Samoin kuin Tarsan perhe on Suomen suku hajallaan. Kirjassa perhettä kootaan symbolisesti yhteen Suomen suojaan Suur-Suomeksi. Perusteet Suur-Suomen rakentamiselle olivat kansallisia, maan- ja luonnontieteellisiä. Itä-Karjala ja Kuolan Lappi olivat tämän ajattelun mukaan erottamaton osa Suur-Suomea. Kirjasarjan kolmannessa osassa *Tarsan kuudes kolonna* Tarsa lopulta tapaa Venäjälle kadonneen isänsä ja sisarensa Tuilan. Siperiassa syntynyt Tuila on kukkeimmillaan oleva neiton, ei vielä kahtakymmentäviittä täyttänyt. Isä ja tytär yrittävät päästä takaisin kotiin Harmajan kartanoon. Tytär pääsee ja pääsee vielä avioon, mutta isä pian kotiin päästyään kuolee. Tarsan perheeseen kuuluu myös Kuolassa syntynyt, siellä vanhemmiltaan pois otettu ja kadoksiin joutunut veli sekä Solovetskiin viety kiusattu äiti.

Tarsa-sarjan tärkeimmät sivuhahmot ovat professori Angarius Levä ja salapoliisikirjailija Leo Karo. Levä on kemisti, johon Valakivi liittyy hajamieliselle professorille ominaisia piirteitä. Hänen apulaisensa Ismo Sovero on mukana kolmannessa kirjassa, jossa miehet keksivät sattumalta venäläisten pommittaessa Helsinkiä ihmelaitteen, jonka avulla voidaan pudottaa vihollisen lentokoneet taivaalta. Laitteella pudotetaan alas myös Tuilan lentokone. Salapoliisikirjailija Leo Karo pelastaa pahoin loukkaantuneen Tuilan ja rakastuu välittömästi. Tarzanin Janen isän oli amerikkalainen professori Archimedes Q. Porter. Mahtipontisten nimien tarkoitus on molemmissa kirjasarjoissa osoittaa miesten tietämystä ja samaan aikaan herättää lukijoissa hilpeyttä. Tarsan isä on kuvitteellisen itätimantilaisen komirykmentin toverikommentaja Serenki. Suomensukuisia komeja eli syrjäänejä palvelee joukko-osastossa päällystönä ja alipäällystönä. Serenki lähentelee kuuttakymmentä, mutta hänen karaistu olemuksensa ilmaisee hänen olevan täysissä voimissa. Hän on yhtä pelätty kuin joukkonsa, ja hänen entisyytensä yhtä hämärä kuin muiden Venäjällä jonkinlaiseen asemaan päässeiden, vihjaa Valakivi. Suomalaisalueilla Serenki on poikkeuksellisen julma ja hän halveksii kansan nöyrää asennetta, sillä Serenki tahtoo tietoisesti kasvattaa suomalaisissa vihaa. Perimmäinen tarkoitus on herättää sammuksiin poljettu kansallistunto. Serenki puhuttelee myös kielisukukansaa: ”Aunukselaiset: kuulutte olevan samaan kurjaa heimoa rajantakaisten kanssa. Kuolla joudatte”.

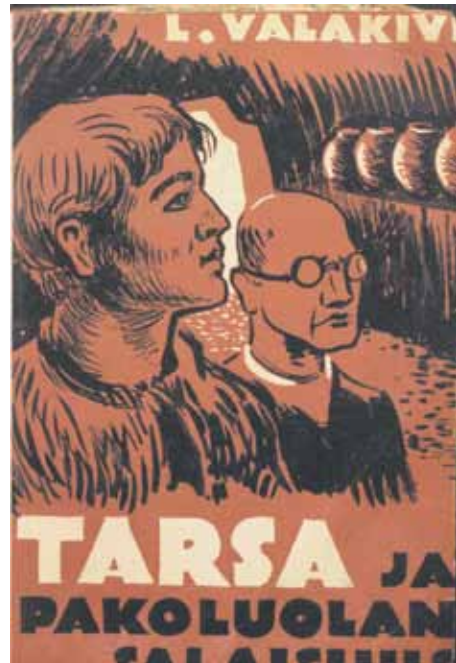
Apunaan Serenkillä oli Morda, pelottava komilaismies, joka pyövelin tehtäviä hoitaessaan toimittaa komialueilla väkeviä miehiä komien salaisiin koulutuskeskuksiin. Valakivi painottaa suomensukuisten kansojen yhteyttä. Komit eli syrjääneet ovat hänen mukaansa suomalaisten kanssa samaa alkuheimoa ja kansoilla on veriyhteys. Nyt on noustava sortoa vastaan. Valakiven mukaan suomensukuisilla kansoilla on kautta aikain ilmennyt taipumusta kulttuuriin ja järjestyneisiin oloihin, jotka olisivat korkealla ilman tuhoamisvimmaisista naapureita.

Molotov ja Tarsan taisto

Talvisodan jälkeen Tarsa-kirjojen avoin Venäjä-vastaisuus oli aiheuttamassa ulkopoliittista kriisiä Suomen ja Neuvostoliiton jo ennestään kireisiin suhteisiin. Lokakuun 30. päivä 1940

ulkoasiainkomissaari Molotov kutsui Suomen Moskovan suurlähettilään J. K. Paasikiven luokseen. Molotov karjui Paasikivelle niin, että meteli kuului käytävään. Molotov otti esille suomalaisen sotakirjallisuuden ja näytti viittä sotakirjaa Paasikivelle. Kirjat olivat Onttoni Miihkalin *Suomussalmen sotatantereilla*, Hakalehto–Salmelan *Isänmaa ja maailma*, Lauri Haarlan *Idän laumoja päin*, Itsenäisyyden liiton *105 taistelun päivää* ja Valakiven *Karhumies Tarsa!* Pitkä keskustelu oli kiivas. Paasikivi yritti vakuutella, ettei Suomessa agiteerata Neuvostoliittoa vastaan, mutta Molotov osoitti Tarsan kansikuvaa: ”Näinkö te aiotte parantaa Neuvostoliiton ja Suomen suhteita”. Paasikivi vastasi, ettei hän ole kirjoja lukenut ja kysyi, tiesikö Molotov, mitä ne sisälsivät. Molotov vastasi, että sisältö oli hänelle selostettu. Paasikivi silmäili myöhemmin Molotovin näyttämän Tarsan ja totesi sen seikkailukertomukseksi. Ongelman muodosti Molotovin osoittama ja myös Paasikiven räikeänä pitämä kansi. *Suomussalmen sotatantereilla* sisälsi miltei joka sivulla poliittisesti arveluttavaa ja vahingollista. Hakalehdon–Salmelan kirja oli Neuvostoliittoa koskevilta osiltaan sopimaton, samoin Haarlan kirja. Itsenäisyyden liiton juhla-kirja oli Paasikivin mukaan rajatapaus ja sääli takavarikoida. Tapaamisen jälkeen Paasikivi lähetti sähkeen Suomeen, keskustelut olivat tehneet häneen raskaan vaikutuksen. ”Tahdotaanko tosiaan saada aikaan uusi sota, jonka jälkeen ei tarvita sotakirjailijoita eikä sotakirjallisuutta”, kirjoitti Paasikivi.

Paasikiven varoitukset otettiin vakavasti. Takavarikko-suosituksia noudatettiin jopa laajennetussa mittakaavassa, ja 30.11.1940 annetulla asetuksella kiellettiin sotakirjallisuuden

L. Valakivi: *Tarsan kuudes kolonna, seikkailuromaani talvisodasta* (Karisto 1941) ja L. Valakivi: *Tarsa ja pakoluolan salaisuus, seikkailuromaani* (Karisto 1941). Tarsa-kirjojen alkuperäiset, propagandistiset kansikuvat ovat nykyään keräilyharvinaisuuksia, eivätkä siis esiinny näissä kuvissa. Neuvostoliiton ylimmän johdon vaadetta kuunneltiin ja kansikuvat vaihdettiin.

julkaiseminen. Kaikkein räikeimmät myymättömät sotakirjat takavarikoitiin. Rauhan jälkeen painetut tutkittiin ja tarkastettiin. Ne päätettiin takavarikoida, jos ne osoittautuivat loukkaaviksi. Tarsaa sai edelleen lukea, mutta sen kolmannen osan julkaisu kiellettiin. Tarsa-sarjan neljännen osan *Tarsa ja pakoluolan salaisuus* (1941) sisäsivulle on Tarsa-kirjojen listauksessa merkitty kirjan *Tarsan kuudes kolonna* kohdalle: ”Ilmestyminen ehkäisty”.

Talvisodan jälkeinen sensuuri ennakoi jatkosodan jälkeistä suomalaista itsensensuuria. Ulkoasianministeriö antoi 16.10.1944 nootin, jossa määrättiin poistettavaksi kaupasta ja kirjastokäytöstä kaikki sellaiset kirjat, aikakauskirjat ja muut painotuotteet, joiden sisällön katsottiin tähtäävän Neuvostoliiton etuja vastaan. Tarsa-kirjat eivät kuuluneet Valtion kirjastotoimiston 20.10.1944 kiertokirjeen mukaisesti poistettaviin kirjoihin. Tarsa-kirjoja ei ole erikseen nimeltä mainittu myöskään Suomen kustannusyhdistyksen kirjakaupasta poistettavien kirjojen listoilla 1944 ja 1945. Valtion kirjastotoimiston ohjeistuksia tulkiten ja myös ulkopuolisten, esimerkiksi paikallisten Suomi-Neuvostoliitto-seurojen painostuksesta monet kirjastot poistivat varmuuden vuoksi myös kaikki Tarsa-kirjat kokoelmistaan.

Taltutettu Tarsa

Sensuuri teki tehtävänsä. Neljännessä, pian talvisodan jälkeen kirjoitetussa romaanissa *Tarsa ja pakoluolan salaisuus* Tarsa-sarjan tyyli muuttui ja sai lisää satumaisia sävyjä. Aiempien kirjojen riehakkuus oli poissa. Tarzan pysyi kauheana ja talttumattomana, voittamattomana apinain kuninkaana ja viidakon herrana, mutta Tarsa oli lannistettu. Viimeistä Tarsa-kirjaa leimaa tietty alistuminen, rauha on tullut. Sota on jälleen kerran tuhonnut Harmajan ja raskas rauha on solmittu. Tarsa harmittelee, ettei ollut hankkinut riittävää aseistusta Harmajaa puolustamaan. Ei ollut riittävää aseistusta Suomellakaan talvisodassa, tahtoo Valakivi sanoa. Vainolainen on päässyt ryöstämään Tarsan vastaviihityn, kauniin vaimon. Valakivi puhuttelee tässä lukijaa: ”Ei, ei älkäämme palauttako tuota asiaa esille nyt laisinkaan. Annetaan tuo aran asian olla koskettelematta tuonnummas. Ehkä vielä tulee toinenkin aika... Saisiko Tarsa Varjan takaisin? Saisiko Suomi vielä Karjalan?”

Edellisten kirjojen Suur-Suomi-ajattelulle ei talvisodan jälkeisessä sisä- ja ulkopoliittisessa tilanteessa ollut sijaa. Sensuuri määräsi, että Valakiven oli kirjoitettava varovammin. Tarsa vei lukijansa silti vielä yhden suomensukuisen kansan – saamelaiten – pariin.

Tarsa, professori Levä ja kirjailija Karo matkaavat Vienan halki Kuolan niemimaalle, josta löytyy naisten hallitsema, rikas, hedelmällinen, tulivuoren lämmittämä salainen valtakunta, jota johtaa Louhi XXVII. Hänellä on kaunis tytär Urvia, Pohjan neito. Valtakunnan asukkaat ovat kuvankauniita neitoja ja jättikokoisia nuoria miehiä. Tarzanissa Oparin valtiatar oli kaunis La, neitsyt ja intohimojensa orja. Oparin naiset kannattelivat sivistyksen rippeitä, mutta miehet olivat jo lähes eläimiä. Louhi kasvattaa ryöstämistään ja vanhempien hylkäämistä lapsista sotilaita. Leikkaus ja lääkkeet tekevät heistä onnellisia ja uskollisia orjia sekä potentiaalisen sotajoukon. Louhi näkee Tarsassa sopivan siittäjän tyttäreelleen. Tarsa kertoo Louhelle olevansa naimisissa, mutta Louhi tarvitsee kuitenkin tyttärentyttären, joten Urvia viekoittelee Tarsan lemmenjuomalla:

Tahtomattakin Tarsan täytyi katsoa sykähdyttävää nuorta kukkeutta edessään... niin lähellä, että kuiskaus miltei kosketti hänen huuliaan, paljaan olkapään valkeus oli sokaista, tummien silmien tuli polttaa ja poven aaltoilu hukuttaa hänet. Hitaasti hän tarttui tarjottuun maljaan...

Tarsan ja Urvian lempi suututtaa tulivuoren, ja valtakunta tuhoutuu. Samaan aikaan tapahtuu vielä suurempi ihme: yleinen valtiollisten karkotettujen armahtaminen. Näin vapautuu

myös Tarsan äiti. Tarsa ei häntä tavoita, sillä äiti on ehtinyt lähteä edellisellä postiautolla kohti etelää. Kirjasarja päättyy Tarsan suunnitelmaan rakentaa Uus-Harmaja Hiidenvuoren muinaiseen pakoluolaan. Uusi, entistä ehompi Harmaja on nouseva.

Sotasukupolven isänmaallinen sankari

Tarsa-sarjan teemat ja asetelmat ovat ensimmäisen maailmansodan kaikuja ja samaan aikaan ne heijastelevat Suomen 1930-luvun sisä- ja ulkopoliittikan tunteja. Valakivi oli jääkärikoulutuksessa joutunut alttiiksi Saksassa ja sen asevoimissa vallinneelle ilmapiirille. Valakivi omaksui monen aikalaisensa tapaan keskieurooppalaisen rintamamiesidentiteetin. Osa eurooppalaisesta älymystöstä ihaili sotaa, kaipasi sotaa. Tämän ajattelun mukaan sota teki hyvää sielulle ja ruumiille. Sota oli jalointa urheilua! Sota oli rauhanajan politiikan jatkoa voimakkeinoin. Rintamamiesidentiteetin omaksuneet kirjoittavat sotilaat liittyivät sotakeskeiseen ajatteluun vahvan nationalistisen aatteen. Osoittamalla äärimmäistä uhrimieltä kansa sai oikeuden muiden kansakuntien joukossa. Luja maanpuolustustahto oli jo lapsesta juurrutettava jokaiseen kansalaiseen luonnolliseksi ja erottamattomaksi osaksi yleistä kansalaismoraalia. Tarsa-kirjat pyrkivät iskostamaan tätä oppia nuoriin poikiin.

Rintamamiesidentiteettiin kuului olennaisena inho rintamapalvelun ja välittömän vaaran ulkopuolella olleita kohtaan. Ensimmäisen maailmansodan rintamilla taistelleita yhdisti katkeruus. Jotkut muut olivat rikastuneet taistelevien joukkojen kustannuksella. Palkkiot ja ansiot olivat valuneet vääriin käsiin. Voitto oli hukattu ja taistelu oli ollut turhaa. ”Syylliset” oli epämääräinen joukko. Esikuntarotat, pinnarit ja kellarisankarit olivat keinotteluillaan pettäneet sotilaat ja kansan. Tälle katkeruudelle saattoivat oman propagandansa perustaa niin Adolf Hitler kuin Benito Mussolini. Tarsassa muiden kustannuksella rikastuneita keinottelijoita ovat paronitar Irina de la Marédiabla ja hänen rakastajansa Kurt Sateus, jonka kautta Valakivi ivaa silmänpölvontaa. Sateus käyttää edullista ulkomuotoaan ja äitinsä puolelta aatelista taustaansa röyhkeästi edukseen: kas, ovet ja tiet aukenevat. Ylemmilleen Sateus on käyttökelpoinen adjutantti. Toisen kirjan keskeinen kieroilija on Harmajan tilanhoitaja Pulli, johon Valakivi liittää vielä selkeämmän moraalisen syytteen: Pulli on rikastunut sodissa vammautuneiden raajarikkojen kustannuksella. Valakivi viittaa tässä sisällissodan lisäksi myös ns. heimosotiin.

Tarsan perintökartanosta Harmajasta on tullut sodissa talonsa ja tavaransa lisäksi raajansa menettäneiden miesten työkoti. Heidän perheitään varten on rakennettu kymmenen parakia kartanon ulkorakennusten taakse, kussakin kymmenen keittiöhuoneen asuntoa. Näiden ylläpitoa varten raajarikoilla teetetään talon työt ja lisäksi kautta maan toimeenpannaan hyväsydämissä tanssi-iltamia, arpajaisia, rahankeräyksiä ja kirkkokonsertteja, sillä tarvitsehan noita surkuteltavia raukkoja hoitava ja huoltava henkilökunta toimeentulonsa. Raajarikoista hyötyvät myös ”Suomen herrat”. Arvokasta, maankuulun arkkitehdin piirtämää päärakennusta ylläpidetään valtion toimesta jokasyksyisiä hirvenkaatoja varten. Raajarikkojen, toisen kastin pohjaväen lisäksi tarvitaan tuolloin tilapäistyövoimaa, kun parin kolmen hirven on määrä heittää henkensä hyvän asian puolesta. On palkkava metsänvartijoita apumiehineen, torvensoittajia, kyytimiehiä, keittäjiä, paistajia, tarjoilijoita, astianpesijöitä, siivoojia, ja näille päämiehet ja -naiset. Herrat juhliivat kartanossa, mutta terveytensä isänmaan puolesta uhranneet sotilaat joutuvat asumaan parakeissa. Invalideille maanpuolustus on pyhä. Harmajassa asuvien sotavammaisten joukko oli kotoisin eri puolilta Suomea. Valakivi saattoi täten osoittaa suomalaisten olevan yhtä kansaa ja tuoda myös murre-eroja esiin. Tätä keinoa käytti myös Väinö Linna *Tuntemattomassa sotilaassa*.

Sotainvalidit saavat Tarsasta kaipaamana johtajan, joka näkee heidän sankaruutensa fyysisen vajavaisuuden takaa. Tarsa on tässä eräänlainen isähahmo, klassinen herrasmies, johtaja jo syntyessään. Sotainvalidien joukko on taas eräänlainen afrikkalainen heimo, joiden aiemman, kyvyttömän johtajan Tarsa syrjäyttää aivan kuten Tarzan viidakossaan. Tarsan auktoriteettia ei kukaan voi asettaa kyseenalaiseksi. Tarsa ottaa ohjat käsiinsä ja muodostaa alustalaisistaan taistelevan yksikön omaa maata ja aluetta puolustamaan.

Tarsa kunnioittaa laillista esivaltaa. Nimismies Olander esitellään leppoisana ja asiallisena henkilönä, mutta vailla piikkejä ei Valakiven suhtautuminen ylempiin virkamiehiin ole. Tarsa oli edellisellä hirvenmetsästysmatkallaan kuulunut presidentin seurueeseen. Presidentti ampui ohi, mutta Tarsa pudottaui puusta hirven niskaan ja toi sarvet nöyrästi kumartaen presidentille. Vihjaus ohiampuvaan presidenttiin lienee ollut tietoinen. Presidentti Per Erik Svinhufvud eli Ukko-Pekka oli mestariampujan maineessa, mutta juuri hän lannisti oikeistodiktatuuria yrittäneet Lapuan liikkeen miehet tukahduttamalla Mäntsälän kapinan 1932. Suomalainen äärioikeisto nimesi Ukko-Pekan tämän jälkeen Akka-Pekaksi. Kapinaan oli osallistunut ja siitä tuomittu myös Valakiven kollega, everstilutnantti ja kirjailija Arne Somersalo. Hän oli Lapuan liikkeen johtohahmoja ja Isänmaallisen Kansanliikkeen lehtien päätoimittaja, joka muun muassa vieraili Hitlerin ja Mussolinin luona.

Tarsa-kirjoissa ei käydä sotaa yksistään isänmaan ja isänmaalliseksi luokiteltujen arvojen puolesta, vaan sota on samalla valon sotaa pimeyttä vastaan. Tarsa-sarja on kauttaaltaan täynnä dikotomiaa, konkreettisia ja symbolisia rajanylityksiä. Tarsassa liikutaan luonnollisen ja yliluonnollisen ja samaan aikaan kristillisen ja kansan uskon rajoilla. Tarsan kasvattaja Musta Leena harjoittaa suomalaista kansanuskkoa, joten myös Tarsa noituu sen mukaisesti: ”Kautta Panun! Voi Ukko ylinen! Hornan haaveet!” Valakivi käyttää myös kalevalaista runomittaa: ”Ennen sitä vielä jylhäntä paunanne, iskevi tuima vasama”. Kristinusko on sivuasemassa myös Tarzanissa, eikä Raamattu kuulu Tarzanin tärkeisiin kirjoihin. Luonnollisen ja yliluonnollisen rajan ylityksestä keskeisin on ihmisen muuttuminen eläimeksi. Aika ajoin Tarsa jättää sivilisaation ja siirtyi luontoon. Syntyperäisten vaistojen takia hän luottaa nevaan ja erämaihin, joissa hän on kotonaan. Rajusti kuohahtanut veri herättää hänessä pedon. Valakivi kuvaa eversti Turman muuttumista Tarsaksi seuraavasti: ”Mättäälle jäi eversti Turma, matkaa jatkoi hänen olemuksensa toinen osapuoli, Tarsa-karhumies. Olio, joka ajatteli kulttuuri-ihmisen terävin aivoin, toimi eläimellisen kesyttömien, alkukantaisten vaistojen vaikutuksista ... ja olipa kuin olikin ilmetty kontio, metsänkuningas, mesikämmen.”

Kansan ja Tarsan viholliset

Venäjä on Tarsa-kirjoissa vainolaisten maa. Venäläiset ovat Tarsa-kirjoissa ryssiä. Venäläisen pahuuden ja oveluuden ilmentymä on kirjojen pääpahis Pavel Ivanitsh Lutski, jonka onnistuu selvittää aina pakoon. Pavel on iskenyt silmänsä Varjaan ja aikoo kaapata hänet rajan yli. Varjasta (Karjalasta) käyvät kamppailua Tarsa (Suomi), joka voittaa Varjan sydämen ja Pavel (Venäjä), joka aikoo kaapata hänet väkivalloin syliinsä. Pavelin kautta Valakivi kertoo, että rajan takana ovat toiset tavat. Siellä eivät naisen vastustelut merkitse mitään, siellä ei hyödytä valitus. Sivistyksen sijaan Venäjällä vallitsevat viidakon lait. Venäjä esiintyy sivistymättömänä ja sen asukkaat vertautuvat lähes eläimiin. Toiseuden esittämisen kautta haetaan samalla oikeutta länsimaiden ylemmyydelle. Tarsan sisko Tuula pudottaa pommin ja yrittää tappaa Lutskin, mutta hän epäonnistuu, ja kolmannen kirjan lopussa Lutskin onnistuu kaapata Varja. Pavel Lutskin hahmon prototyyppi löytyy Burroughsin kirjasta *Tarzanin pedot*, jossa esiintyy

kelvoton Alexander Paulvitsh, Tarzanin vihollinen.

Eläimistä suomalaiset ovat karhuja, venäläiset susia. Venäläiset ovat karhuista oudonhajuisia kulkijoita, haljua väkeä, lemunahkoja. Tarsa-kirjojen sudet ovat Venäjän puolen viirunaamoja. ”Jo tunnen ryssänhajunne”, sanoo Tarsa susille halveksuen, ”Uskaltakaapa härnätä Suomen kontiota, haaskat!”

Kirjassa *Tarsa Hirsylän mutkassa* Tarsa kokoaa talviunille yrittäneistä karhuista kontio-palkkasoturilegioonan, jonka avulla hän voittaa hyökkäävän venäläisdivisioonan. Hän käyttää hyväkseen Valakiven venäläisiin liittämää alhaista sivistystä. Alhaisella kehitysasteella olevaa vihollista on iskettävä sen heikkoon kohtaan, joka on tietämättömyys ja taikausko, kirjoittaa Valakivi. Venäläiset katsovat pelokkaina puiden latvoihin ja höpisevät noidista, jotka lentävät puissa. Valakivi liittää venäläisiin myös juopottelun ja uskonnon kieltämisen. Jouluvirren sijaan vihollisen asemista kuuluu jouluattona remuavan haikeaa loilotusta. Aunuksen karjalaiset yrittävät viettää joulua, mutta Valakiven mukaan se on Venäjällä ankarasti kielletty kapitalistisen jumalan syntymäpäivä.

Tarsa-kirjoissa kerrotaan, että ihmishenki ei Venäjällä merkitse mitään. Komissaarit ovat pahempia kuin upseerit. Vankileireistä pahin on Solovetski, sinne viedään vain nuoria naisia, komissaarien herkkupalloiksi, ja sitten ihan paatuneimpia lutkia vankien tauteja ylläpitämään. Sota ja sotilaselämä ovat kuitenkin kansallisuutta voimakkaampia tekijöitä. Valakivi nostaa myös venäläisen sotilaan sankariksi. ”Jouluaattoilta oli nuoren elämän viimeinen yhteensä tuhansille sankareille, kummallakin puolen”, kirjoittaa Valakivi. Sankareiden kunnioittamista pidettiin Neuvostoliitossa arvossa. Neuvostosotilaiden urotöitä ylistettiin, mutta vastapuol-takaan ei halvennettu eikä moitittu, mikäli kirjoittaja oli etevä ja lähellä todellista taitelijaa, kuten J. K. Paasikivi päiväkirjaansa kirjoitti.

Karjalan kansa

Tarsa oli kultivoitunut barbaari: herroihin nähden kansanmies, kansaan nähden herra. Tavallisen kansan edustajista käytetään etu- tai lempinimiä. Virkamiehistä ja säätyläisistä kerrotaan sukunimi. Tarsa katsoo kansaa alaspäin, eikä yksittäisten perheiden kohtalo häntä liikuta. Ensimmäisessä Tarsa-kirjassa, jossa Tarsan eläimellisyys on vahvimmin esillä, Tarsa tappaa lehmän. Lehmä ehti lepikkoon, ennen kuin Tarsa sen tavoitti, löi maahan. Tappoi ja teki karhujen ikimuistoisen tavan mukaan: repi ensiksi irti herkulliset utareet, söi ne ja urahteli tyydytyksestä. Kirveen kanssa paikalle kiiruhtaneen miehen Tarsa iski tantereeseen. Mieshullu turmeli Tarsan kunnan aterian ensi nautinnon. Hetkeä myöhemmin kohtaamaansa karhuveljeään Mörriä Tarsa kehottaa lehmän jäänteiden pariin: ”Syö se ukkokin lehmän vierestä, jos ei ole päässyt nousemaan”.

Valakiven suhtautuminen karjalaisiin on kaksijakoinen. He ovat suomalaisia, mutta heissä on myös slaavilaista nöyryyttä, musikka-asennetta. Kaksi karjalaisukkoa kaappaa äärettömän nöyrästi lakkinsa kouraan ylempien edessä. Karjalaiset saa ostettua rahalla ja viinalla. Tästä ovat esimerkkinä kirjasarjan petturit Vasili ja Vasilin poika: isää vie viina, poikaa kiinnostaa musiikki. Heidän kohtalonsa jää avoimeksi. Hirsylässä, josta Tarsa etsii Harmajassa palvelutta piikaa, tuleva sota oli muuttanut ennen avoimen ja vieraanvaraisen kansan pakeneviksi murjakeiksi. Valakiven näkemys karjalaisista poikkeaa perinteisestä topeliaanisesta kuvauksesta, jossa karjalaisiin liitetään vilkkaus ja iloisuus. Valakiven näkemys perustuu Ilmari Kiannon *Suomi suureksi – Viena vapaaksi* -teoksessa (1918) esittämiin näkemyksiin, joiden mukaan Karjala näyttäytyy eräänlaisena sivilisaation ja barbarian rajamaastona. Karjalaisista löytyy

myös vieraita, epäsuomalaisia piirteitä, joista se on vapautettava.

Tarsa-kirjat sisältävät viittauksia Suomen sankarimenneisyyteen, niissä suomalaisuuden juuret saadaan ulottumaan historian alkuhämäryyteen. Sankarimenneisyyden ja taistelujen korostaminen eli vahvana 1900-luvun alun kirjallisuudessa ja historian tutkimuksessa. Tarsa-kirjojen henkilöt ovat vertauskuvia, joiden kautta Valakivi kirjoittaa Suur-Suomesta ja sotien välisen oikeistolaisen jääkärisukupolven ihanteista. Valakivi on kirjoittaessaan yhteiskunnallinen vaikuttaja ja kansallismielinen toimija, jonka tehtävä on rakentaa oikeistoarvojen mukainen Suur-Suomi, joka kokoaa yhteen kaikki suomensukuiset kansat.

Kirjasarja päättyy äkisti töksähtäen. Lukija ei saa tietää, kuinka käy Varjalle tai löytyykö Tarsan veli: onko haave Suur-Suomesta lopullisesti hylättävä? Käytössäni olleen, alun perin Mynämäen kirjastolle kuuluneen kirjan viimeiselle sivulle ovat innokkaat lukijat kirjoittaneet: ”Olisi saanut jatkuakin. Loppui kesken”. Luultavasti suunnitteilla on ollut viides kirja.

Tarsa-kirjat olivat kohtalaisen suosittuja. Kirjoista *Karhumies Tarsa* sekä *Tarsa ja pakoluolan salaisuus* otettiin kummastakin 3100 kappaleen painos. *Tarsan kuudetta kolonaa* painettiin 3200 ja *Tarsaa Hyryslän mutkassa* 3600 kappaletta. Kirjojen sidotut ja kansikuvien varustetut versiot ovat nykyisin todellisia harvinaisuuksia, sillä niitä painettiin vain muutamia satoja.

Lähteet

- Alanne, Maija, Teemu Oinonen & Teija Kyyrö (2005), *Heikki, Helvi ja Juhani. Iisalmen kotiseutukirjailijat kahden vuosisadan ajalta*. Iisalmi: Iisalmen kulttuurikeskus.
- Haapanen, Atso (2014), *Suomalaisten heimosotaretket*. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.
- Havaste, Paula (1998), *Tarzan ja valkoisen miehen arvoitus. Tutkimus maskuliinisestä identiteetistä Edgar Rice Burroughsin Tarzan-sarjassa*. Helsinki: Like.
- Immonen, Kari (1987), *Ryssästä saa puhua... Neuvostoliitto suomalaisessa julkisuudessa ja kirjat julkisuuden muotona 1918–39*. Helsinki: Otava.
- Moilanen, Laura-Kristiina (2008), *Talonpoikaisuus, säädylisyys ja suomalaisuus 1800- ja 1900-lukujen vaihteen suomenkielisen proosan kertomana*. Jyväskylä Studies in Humanities 105. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Paasikivi, Juho Kusti (1958), *Toimintani Moskovassa ja Suomessa 1939–41*. II. Väli rauhan aika. Porvoo-Helsinki: WSOY.
- Paavolainen, Erkki (1958), *Sellainen oli Karjala. Luovutetun alueen vaihteita*. Helsinki: Otava.
- Sevänen, Erkki (1994), *Vapauden rajat. Kirjallisuuden tuotannon ja välityksen yhteiskunnallinen sääntely Suomessa vuosina 1918–1939*. Helsinki: SKS.
- Silvennoinen, Oula, Tikka, Marko & Roselius, Aapo (2016), *Suomalaiset fasistit. Mustan sarastuksen airuet*. Helsinki: WSOY.
- Uola, Mikko (1982), *Sinimusta veljeskunta. Isänmaallinen kansanliike 1832–1944*. Helsinki: Otava.
- Valakivi, L. (1940), *Karhumies Tarsa, seikkailuromaani*. Hämeenlinna: Karisto.
- Valakivi, L. (1940), *Tarsa Hyryslän mutkassa, seikkailuromaani viime sodasta*. Hämeenlinna: Karisto.
- Valakivi, L. (1941), *Tarsa ja pakoluolan salaisuus, seikkailuromaani*. Hämeenlinna: Karisto.
- Valakivi, L. (1941), *Tarsan kuudes kolonna, seikkailuromaani talvisodasta*. Hämeenlinna: Karisto.